

*Третяк Д.Д.,
к.е.н., доцент кафедри страхування, банківської справи
та ризик-менеджменту,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

*Горай А.В.,
студентка,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

АНАЛІЗ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ ЯК ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті проаналізовано основні показники страхування в Україні, кількість страхових компаній, визначено 10 найбільших страхових компаній зі страхування життя, проведено оцінювання сегменту страхування життя як складової особистого страхування в Україні.

Ключові слова: страхування життя, особисте страхування, показники страхування життя, страхові компанії, страхові премії, валові страхові премії зі страхування життя, страхові виплати, страхові резерви, life-страхування.

Постановка проблеми. Через відсутність позитивних підсумків реформування української системи обов'язкового соціального страхування та сформовану економічну ситуацію в Україні сьогодні з'являється потреба збільшення рівня страхового захисту населення від соціальних ризиків насамперед шляхом розвитку добровільного особистого страхування, регульованого українським страховим ринком, надання послуг з добровільного особистого страхування.

Сьогодні неможливо передбачити небезпеки, які чекають на фізичну особу, тому вона не може на сто відсотків відчувати себе захищеною. Це природно, адже передбачити своє майбутнє неможливо, проте є шанс бути повністю готовим, коли у житті станеться щось непередбачене та небезпечне. Особисте страхування, а саме страхування життя, є головним у сфері, де основним пріоритетом залишається життя людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Темі цієї статті присвячено немало праць наукової літератури та посібників, які дають можливість сформулювати теоретичні

знання для якісного та ефективного аналізу страхового ринку України та страхування життя. Зокрема, слід назвати таких науковців, як В.Г. Дем'янишин, О.В. Мурашко, В.Д. Базилевич, А. Фрич, Г.Ю. Тлуста. Знання, отримані після ознайомлення з дослідженнями цих вчених, дають змогу зробити правильні та раціональні висновки, оцінити показники страхового ринку України та його стан загалом.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нині страхування життя не є популярним в Україні, зокрема через відсутність інформації у населення про послуги у сфері страхування життя та умови їх надання. Така необізнаність та непопулярність цього виду страхування не дає можливості цьому сектору страхового ринку ефективно функціонувати. Окрім цього, слабка розвиненість цього сегменту страхування не дає можливості страховому ринку України розширюватися та розвиватися щодо страхування життя та особистого страхування.

Мета статті полягає в дослідженні ринку особистого страхування, аналізі розвитку цього сектору ринку в Україні, виокремленні страхування життя як важливої частини особистого страхування, а також визначенні десяти найбільших компаній зі страхування життя на ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Структура українського ринку страхування все ще відмінна від європейської, адже в країнах ЄС 50–70% всіх премій формує страхування життя, а в Україні воно коливається на рівні 6–8% від загального обсягу ринку страхових послуг [1, с. 6]. Основа life-страхування – попит домогос-

подарств на довгострокові накопичувальні програми, але за низького рівня доходів громадянам складно думати про заощадження.

Проаналізуємо стан українського ринку страхування життя за 2013–2017 рр., для чого розглянемо показники, що характеризують обсяг внесків та виплат зі страхування життя (табл. 1).

У 2017 р. чисельність населення України зберегла тенденцію до скорочення, склавши 42 386,4 тис. осіб. Внески зі страхування життя збільшилися з 2 476,7 млн. грн. у 2013 р. до 2 913,7 млн. грн. у 2017 р. [6]. Виплати зі страхування життя у 2017 р. склали 556,3 млн. грн., що на 407,1 млн. грн. більше, ніж у 2013 р. Відношення премій зі страхування життя до ВВП зменшилося з 0,17% у 2013 р. до 0,098% у 2017 р. Середня премія зі страхування життя на одного жителя України зросла з 3,28 грн. у 2013 р. до 13,12 грн. у 2017 р., що більш ніж в 6 разів вище за кризові показники 2014 р.

Загальна кількість компаній зі страхування життя в Україні, які включені до Державного реєстру, станом на 31 грудня 2017 р. становила 33 (їх кількість скоротилася за рік на 15,4%). За останні п'ять років кількість страхових компаній зменшилась на 28%, а

компаній зі страхування життя – на 46,8%. Дані щодо зміни кількості страхових компаній подано в табл. 2 [6].

У 2017 р. страхові компанії, що займаються страхуванням життя, складають близько 11% усієї кількості страхових компаній України. Протягом досліджуваного періоду їх кількість скоротилася з 15,2% до 11,2%. На ринку залишаються страхові компанії, які мають достатні резерви та активи, які дають їм змогу вести рентабельну фінансову діяльність.

Серед провідних страхових компаній, для яких страхування життя є одним з пріоритетних напрямів діяльності, згідно з даними українських рейтингових агентств, високим рівнем надійності відрізняються «Метлайф», «Уніка життя», «ТАС» [2, с. 54].

Валові страхові платежі (премії, внески) під час страхування життя за 2017 р. становили 2 913,7 млн. грн., що на 5,7% більше, ніж за 2016 р. (станом на 31 грудня 2016 р. вони склали 2 756,1 млн. грн.).

Структура надходжень валових страхових платежів (премій, внесків) станом на 31 грудня 2017 р. має такий вигляд:

– 2 813,1 млн. грн. (96,6%) надійшли від фізичних осіб;

Таблиця 1

Основні показники страхування життя в Україні за 2013–2017 рр.

Показник	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Населення, тис. ос.	45 426,2	42 928,9	42 760,5	42 584,5	42 386,4
ВВП, млн. грн.	1 454 931	1 566 728	1 979 458	2 383 182	2 982 920
Внески зі страхування життя, млн. грн.	2 476,7	2 159,8	2 186,6	2 756,1	2 913,7
Виплати зі страхування життя, млн. грн.	149,2	239,2	491,6	418,3	556,3
Частка страхування життя у ВВП, %	0,170	0,138	0,110	0,116	0,098
Середня премія зі страхування життя на людину, грн.	3,28	5,57	11,50	9,82	13,12

Джерело: складено авторами на основі даних Нацкомфінпослуг [6]

Таблиця 2

Кількість страхових компаній в Україні, 2013–2017 рр.

Кількість страхових компаній	Станом на 31 грудня 2013 р.	Станом на 31 грудня 2014 р.	Станом на 31 грудня 2015 р.	Станом на 31 грудня 2016 р.	Станом на 31 грудня 2017 р.
Загальна кількість	407	382	361	310	294
зокрема, СК “non-life”	345	325	312	271	261
зокрема, СК “life”	62	57	49	39	33
Відсоток співвідношення страхових компаній “life” та загальної кількості СК	15,2	14,9	13,6	12,6	11,2

Джерело: складено авторами на основі даних Нацкомфінпослуг [6]

– 100,6 млн. грн. (3,4%) надійшли від юридичних осіб.

З метою оцінювання активності населення щодо страхування життя розглянемо, яка ситуація склалася з укладенням договорів за цим видом страхування за 2013–2017 рр. (рис. 1).

Згідно з даними рис. 1 кількість укладених договорів страхування у 2014 р. різко зменшилась, але з 2015 р. вона починає поволи зростати.

Незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій (98%) акумулюють 100 ризикових страховиків (38,5% всіх СК “non-life”), на 10 страховиків життя доводяться 96,4% (32,3% всіх СК “life”). Рейтинг компаній зі страхування життя України за 2017 р. за розміром страхових премій наведено в табл. 3. Показник «страхові премії» характеризує розмір коштів, отриманих страховиком за договорами страхування і перестрашування.

Лідером отриманих премій у 2017 р. є страхова компанія «Метлайф» з такими показниками: 748,5 млн. грн., темп приросту склав 20,52%. Найбільший приріст, а саме понад 50% страхових премій, показали страхові компанії «Аска-життя», «Уніка життя» та «ТАС». Скорочення страхових премій у 2017 р. було тільки в компанії «Княжа Лайф Вієнна Іншуранс Груп».

За 2017 р. зменшилась кількість застрахованих фізичних осіб на 2,1%, або на 88 296 осіб (станом на 31 грудня 2016 р. застраховано 4 165 014 фізичних осіб, станом на 31 грудня 2017 р. – 4 076 718 фізичних осіб). Протягом 2017 р. застраховано 1 532 821 фізичних осіб, що на 11,2%, або на 154 178 осіб, більше за відповідний показник 2016 р. (за 2016 р. застраховано 1 378 643 фізичні особи) [6].

Структура валових страхових премій із страхування життя за 2017 р. зображена на рис. 2.

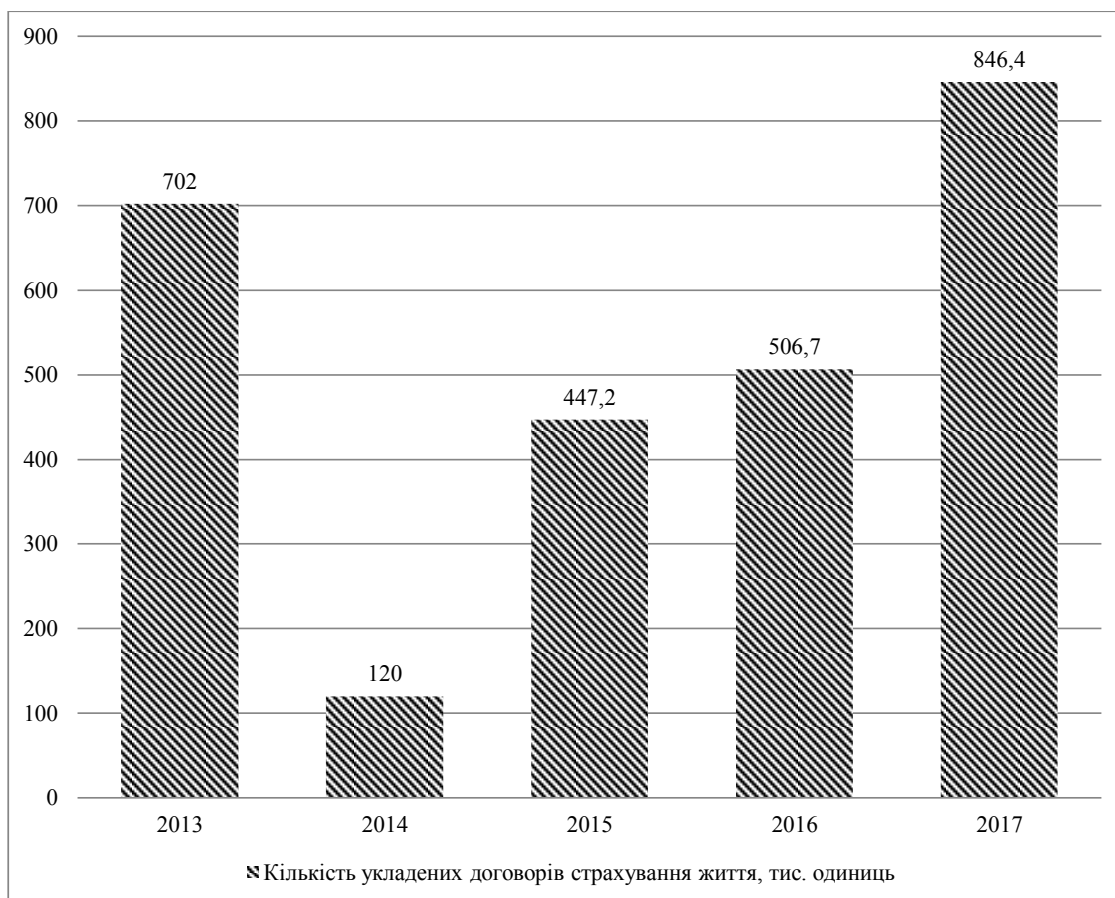

Рис. 1. Кількість укладених договорів страхування життя в Україні за 2013–2017 рр.

Джерело: складено автором на основі даних Нацкомфінпослуг [6]

Як видно з рис. 2, більшість страхових премій (61%) у 2017 р. становили премії за іншими договорами накопичувального страхування (1 771,7 млн. грн.). На інші договори зі страхування життя припадають 33% страхових премій, а саме 978,4 млн. грн. Незначну частку мають страхові премії за договорами страхування життя лише на випадок смерті (5%)

та за договорами страхування, якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку (1%) [6].

Структура валових страхових виплат зі страхування життя станом на 31 грудня 2017 р. (млн. грн.) зобразимо на рис. 3.

Згідно з даними рис. 3 страхові виплати у 2017 р. проводились переважно (93%)

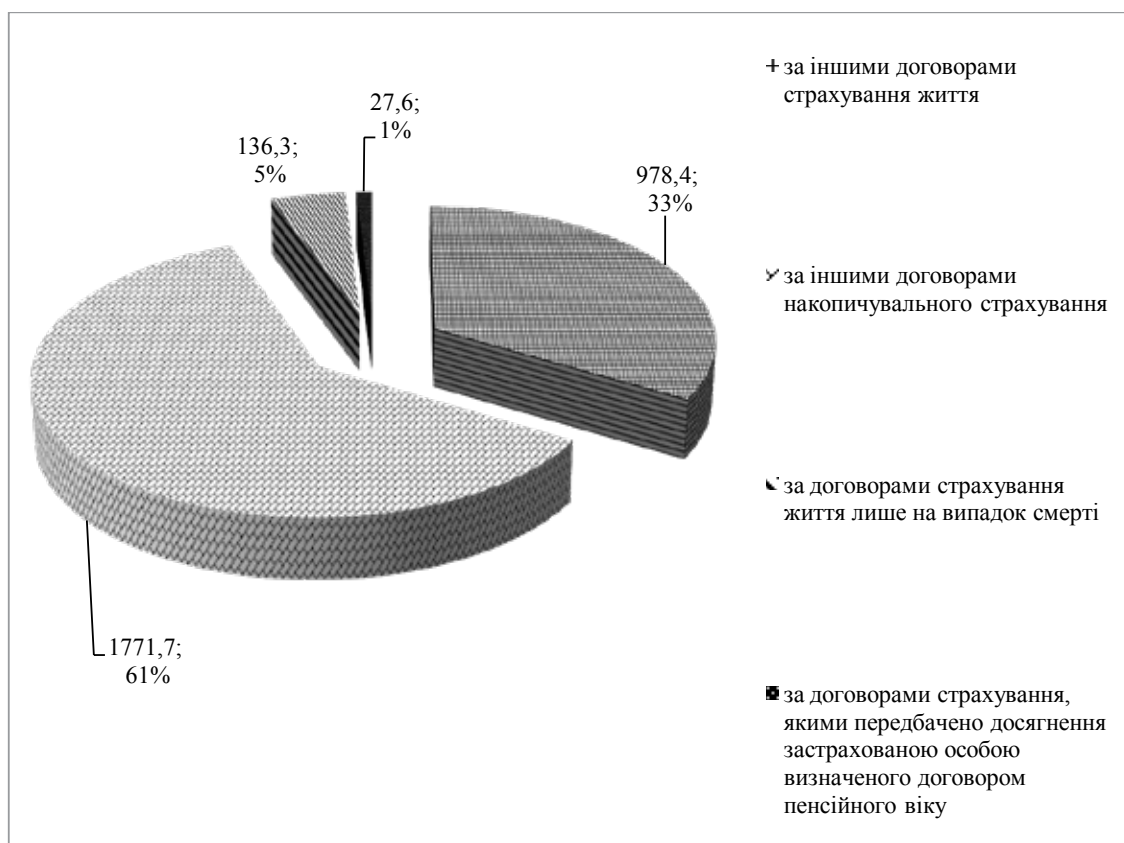

Рис. 2. Структура валових страхових премій із страхування життя станом на 31 грудня 2017 р. (млн. грн.)

Джерело: складено автором на основі даних Нацкомфінпослуг [6]

Таблиця 3

ТОП-10 найбільших страхових компаній зі страхування життя за преміями у 2017 р.

№	Назва страховальника	Премії за 2017 р., тис. грн.	Премії за 2016 р., тис. грн.	Темп, %
1	Метлайф	748 464	621 024	20,52
2	Уніка життя	450 920	279 659	61,24
3	ТАС	442 105	285 857	54,66
4	PZU Україна страхування життя	299 836	239 521	25,18
5	Аска-життя	296 491	180 837	63,95
6	Граве Україна страхування життя	278 744	252 581	10,36
7	Княжа Лайф Вієнна Фіншуранс Груп	65 419	85 799	-23,75
8	АХА страхування життя	59 583	39 778	49,79
9	КД-життя	31 707	24 442	29,72
10	Інго Україна життя	25 513	19 024	34,11
	Всього топ-10	2 743 273	2 097 334	30,8

Джерело: складено авторами на основі даних Нацкомфінпослуг [6]

за іншими договорами накопичувального страхування.

Обсяги надходжень валових страхових платежів та валових страхових виплат зі страхування життя за 2015–2017 рр. зображено на рис. 4.

Рівень валових страхових виплат (відношення валових страхових виплат до валових страхових премій) станом на 31 грудня 2017 р. становив 19,1% (рис. 4). Високий рівень валових страхових виплат (більше 22%) спостерігався у 2015 р. Стабільно

низьким є рівень страхового відшкодування інших обов’язкових видів страхування, що свідчить про неефективність діяльності страхових компаній на цьому ринку з різних причин, зокрема через монополізацію, неадекватне державне регулювання [3, с. 85].

Станом на 31 грудня 2017 р. величина зміни резервів зі страхування життя становила 983,0 млн. грн. (табл. 2), що на 17,7 млн. грн. менше, ніж попереднього року, та на 736,5 млн. грн. менше, ніж у відповідний період 2015 р. [6]. Основна

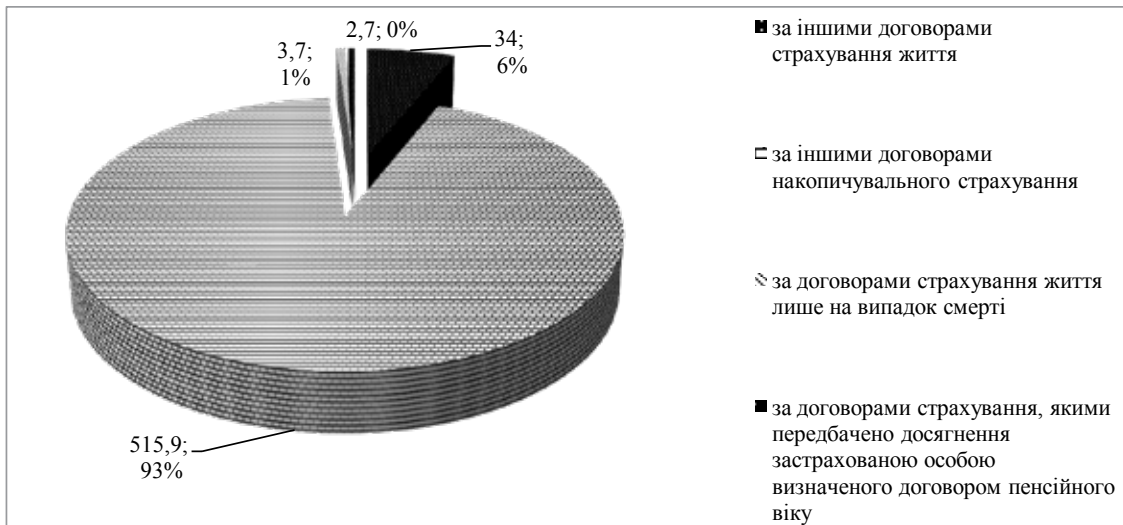

Рис. 3. Структура валових страхових виплат зі страхування життя станом на 31 грудня 2017 р. (млн. грн.)

Джерело: складено автором на основі даних Нацкомфінпослуг [6]

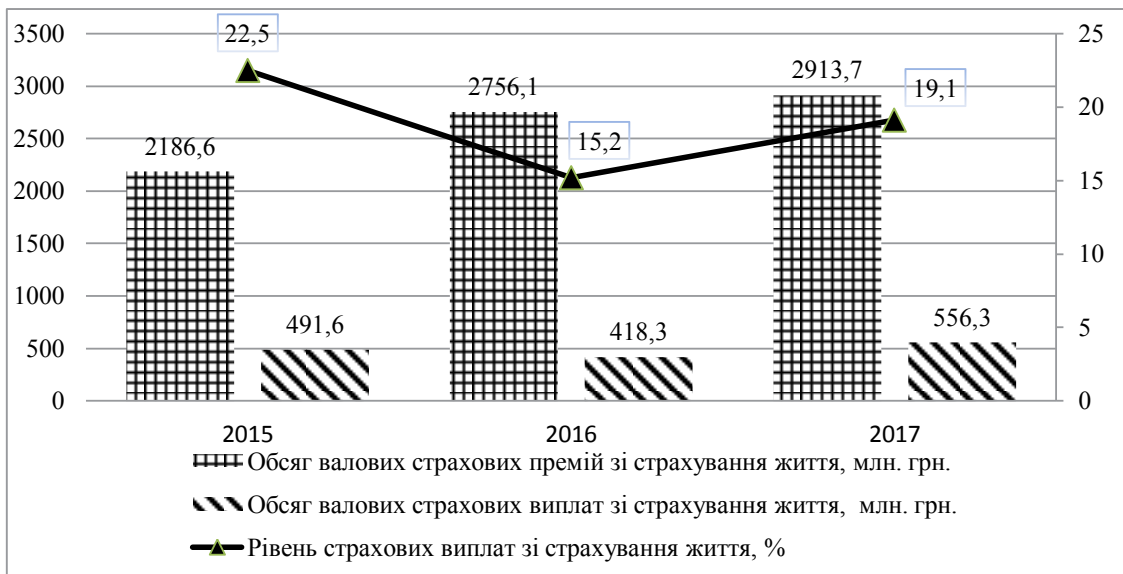

Рис. 4. Динаміка страхових премій та страхових виплат зі страхування життя за 2015–2017 рр. (млн. грн.)

Джерело: складено автором на основі даних Нацкомфінпослуг [6]

частина величини зміни резервів зі страхування життя сформована за іншими договорами накопичувального страхування, а саме 863,9 млн. грн. За підсумками 2017 р. 7 страхових компаній “life” отримали від’ємне значення приросту резервів зі страхування життя на загальну суму 113,4 млн. грн., що пов’язано з достроковим розірванням договорів страхування (за підсумками 2016 р. від’ємне значення задекларували 13 страхових компаній “life” на загальну суму 37,2 млн. грн.). Приріст резервів зі страхування життя становив 1 096,3 млн. грн. Найбільший приріст страхових резервів зі страхування життя (більше 100 млн. грн.) відображено чотирма страховими компаніями “life” у 22 розмірах 285,9 млн. грн., 216,4 млн. грн., 185,7 млн. грн. та 162,0 млн. грн. (26,1%, 19,7%, 16,9% та 14,8% від загального приросту резервів відповідно) [6].

Низька популярність life-страхування склалася внаслідок дефіциту довіри до фінансових інститутів. Зростання недовіри до фінансових сервісів в останні 2–3 роки є типовою реакцією українців на трансформації в банківському секторі 2014–2017 рр. Але зараз люди знову замислюються над тим, як зберегти свої накопичення. Інтерес до фінансових продуктів повертається, осо-

бливо до страхування життя як альтернативи банківському депозиту.

Підіграє інтерес до life-страхування також розпочата пенсійна реформа. Дискусії про реформи мають очевидний плюс: все більше українців хочуть мати гідне життя після виходу на пенсію та усвідомлюють, що в цьому не можна залежати від держави [5, с. 278]. Так званий коефіцієнт заміщення, співвідношення пенсії та останньої зарплати, який служить базою для розрахунку пенсій в солідарній системі, дуже низький (30–50%), і він буде скорочуватися. Страхові накопичувальні програми відмінно справляються із завданням самостійного накопичення пенсії, до того ж забезпечують фінансовий захист на випадок хвороби та інвалідності. Чим більше людей зрозуміють, що питання пенсії стоїть дуже гостро, тим краще перспективи, які матиме страхування життя в Україні.

Отже, проведений аналіз стану ринку страхування життя показує, що загалом спостерігається зростання показників цього сегменту ринку страхування.

Висновки. В результаті проведеного дослідження виявлено, що ринок особистого страхування в Україні розвивається, проте дуже повільно, до того ж все ще є дуже далеким від показників країн ЄС. Для ефективного впро-

Таблиця 4

Зміна резервів зі страхування життя за 2015–2017 рр.

Показники	Рік, млн. грн.			Темпи приросту	
	2015	2016	2017	2016/2015	2017/2016
Величина зміни резервів зі страхування життя	1 719,5	1 000,7	983,0	-41,8	-1,8
зокрема, величина, яка відповідає інвестиційним доходам, що застосовуються для розрахунку страхових тарифів	198,5	220,7	227,1	11,2	2,9
величина, яка відповідає індексації розмірів страхових сум та (або) страхових виплат за офіційним індексом інфляції	43,5	50,8	62,1	16,8	22,2
величина, яка відповідає частині інвестиційного доходу від розміщення коштів резервів зі страхування життя, що залишилась після передбачених ст. 9 ЗУ «Про страхування» обов’язкових відрахувань в математичні резерви та вирахувань витрат страховика на ведення справи	266,9	326,6	314,2	22,4	-3,8
величина, яка відповідає загальному обсягу збільшення розмірів страхових сум та (або) страхових виплат, які визначено за іншими фінансовими результатами діяльності згідно з договорами страхування, що передбачають участь страхувальника в інвестиційному доході страховика	54,5	25,5	25,7	-53,2	0,8
величина, яка відповідає величині зміни розмірів страхових сум та (або) страхових виплат за договорами страхування, грошові зобов’язання за якими визначено у вільноконвертованій валюті або розрахункових величинах	178,1	64,8	58,7	-63,9	-9,4

Джерело: складено авторами на основі даних Нацкомфінпослуг [6]

вадження страхування життя в страхові портфелі українців та розвитку цього сегменту варто забезпечити виконання таких кроків:

– підвищення інформованості населення про можливість страхування життя та його умови шляхом використання інструментів реклами, статей та ознайомчих програм з цієї теми, формування страхової культури населення;

– вдосконалення правового, ресурсного та організаційного забезпечення сфери страхування життя на страховому ринку України;

– покращення діяльності самих страхових компаній та підвищення рівня якості послуг, що вони надають на базі єдиної системи критеріїв;

– створення оптимальної структури співвідношення між обов'язковим та добровільним страхуванням;

– налагодження роботи органів із захисту прав споживачів у сфері страхування.

Література:

1. Дем'янишин В.Г., Сіташ Т.Д. Модель системи фінансування охорони здоров'я: концептуальні засади й альтернативи. *Фінанси України*. 2011. № 6. С. 45–53.
2. Мурашко О.В., Стецюк Т.І. Соціальне страхування. Практикум: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2013. 215 с.
3. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Пікус Р.В. та ін. Практикум зі страхування: навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевича. Київ: видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. 479 с.
4. Приказюк Н.В. Стан та перспективи розвитку страхування життя в Україні. *Формування ринкових відносин*. 2011. № 7 (122). С. 127–132.

5. Фрич А. Напрями вдосконалення ринку особистого страхування в Україні. *Економічний аналіз: зб. наук. праць / редкол.: В.А. Дерій (голов. ред.) та ін. Т. 21. № 1*. Тернопіль: видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2015. С. 276–283.
6. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua>.

Третяк Д.Д., Горай А.В. Аналіз страхування життя як важливої складової особистого страхування в Україні

Анотація. В статті проаналізовані основні показники страхування в Україні, кількість страхових компаній, визначено 10 найбільших страхових компаній по страхованню життя, проведено оцінювання сегмента страхування життя як складової особистого страхування в Україні.

Ключевые слова: страхування життя, особисте страхування, показники страхування життя, страхові компанії, страхові премії, валові страхові премії по страхованню життя, страхові виплати, страхові резерви, life-страхування.

Tretiak D.D., Horai A.V. Analysis of life insurance as an important component of personal insurance in Ukraine

Summary. The article analyzed the main indicators of insurance in Ukraine, the number of insurance companies, identified the 10 largest life insurance companies, and assessed the life insurance segment as a component of personal insurance in Ukraine.

Keywords: life insurance, personal insurance, life insurance indicators, insurance companies, insurance premiums, gross insurance premiums for life insurance, insurance payments, insurance reserves, life insurance.